

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

LIETUVOS
ISTORIJOS
METRAŠTIS
2011 metai

1

LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

THE YEAR-BOOK
OF LITHUANIAN
HISTORY

2011

1

Vilnius 2012

LITAUISCHES INSTITUT FÜR GESCHICHTE

JAHRBUCH
FÜR LITAUISCHE
GESCHICHTE

2011

1

Vilnius 2012

UDK 947.45
Li 237

Žurnalo leidybą finansavo

LIETUVOS MOKSLO TARYBA

NACIONALINĖ LITUANISTIKOS PLĖTROS 2009–2015 METŲ PROGRAMA
Finansavimo sutartis Nr. LIT-2-65

Redakcinė kolegija:

Egidijus ALEKSANDRAVIČIUS
Vytauto Didžiojo universitetas

Alfonsas EIDINTAS
Vilniaus universitetas

Jan JURKIEWICZ
Adomo Mickevičiaus universitetas Poznanėje

Zigmantas KIAUPA (pirmininkas)
Lietuvos istorijos institutas

Česlovas LAURINAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Ingė LUKŠAITĖ
Lietuvos istorijos institutas

Bronius MAKASKAS
Vytauto Didžiojo universitetas

Jolita MULEVIČIŪTĖ
Kultūros, filosofijos ir meno institutas

Rimvydas PETRAUSKAS
Vilniaus universitetas

Edmundas RIMŠA
Lietuvos istorijos institutas

Jolita SARCEVIČIENĖ (sekretorė)
Lietuvos istorijos institutas

Vladas SIRUTAVIČIUS
Lietuvos istorijos institutas

Saulius SUŽIEDĖLIS
Milersvilio universitetas

Joachim TAUBER
Nordost-Institut Liuneburge

Šio žurnalo straipsnių pavadinimai ir santraukos cituojami duomenų bazėse:

Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in:
HISTORICAL ABSTRACTS. AMERICA: HISTORY AND LIFE.
EBSCO Publishing

Recenzijos skelbiamos duomenų bazėje recensio.net
Reviews appearing in this journal are published in recensio.net

ISSN 0202-3342

© Lietuvos istorijos institutas, 2012
© Straipsnių autoriai, 2012

ANDRIEJUS STOLIAROVAS

„KARIŠKO MUNDURO“ GARBĖS GYNIMAS PRIEŠKARIO LIETUVOJE

*Jeį Tave įžeidžia žodžiu – reaguok smūgiu,
Jeį Tave užgauna veiksmu – reaguok ginklu!*¹

Įvadas. Atkurtos Lietuvos Respublikos (1918–1940) karininkija tarpusavio ir santykius su kareiviais bei civiliais sprendė vadovaudamasi dorovinėmis (moralinėmis) ir teisinėmis normomis, nulemtomis specifinių tarnybos sąlygų. Karininkai „kariško mūdoro“ garbę gynė muštynėse, dvikovose, kariniuose ir net civiliniuose teismuose. Karinės garbės supratimas, saugojimas ir gynimas išryškino ypatingą karininkijos poziciją, susijusią su profesiniu išskirtinumu. Pati karinės garbės sąvoka formavosi kartu su kariuomene ir visuomenės požiūriu į karininką ir jo elgesį.

Šiame straipsnyje vartojamas „kariško mūdoro“ ir karinės garbės sąvokas reiktų suprasti kaip tapačias ir reiškiančias karininkijos garbę, jos supratimą. Šiuolaikinėje Lietuvos istoriografijoje nagrinėjama tematika nesulaukė reikiamo dėmesio. Todėl galima išsiskirti Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijos humanitarinių mokslų katedros kpt. doc. dr. Audronės Petrauskaitės straipsnį „Karininkijos dorovinės problemos prieškarį Lietuvoje“², kuris ir paskatino straipsnio autorių papildyti ir pratęsti šios srities tyrimus. „Kariško mūdoro“ garbės gynimas prieškarį Lietuvoje buvo įmanomas įvairiais leistiniais ir neleistiniais būdais, todėl visada intriguoja įvykio priežastys ir aplinkybės. Karinė garbė buvo neįkainojama vertybė kiekviename istorijos tarpsnyje, ją stengtasi apginti visomis įmanomomis priemonėmis. Pati karinė garbė suprantama kaip

¹ Tokiu šūkiu Lietuvos karo mokykloje Nepriklausomybės kovų (1918–1920) laikotarpiu buvo mokoma ginti karininko garbę.

² A. Petrauskaitė, Karininkijos dorovinės problemos prieškarį Lietuvoje, *Karo archyvas*, 2006, t. 21, p. 117–135.

vidinės dorovinės savybės, kario orumas, apibūdinantys jo elgesį, santykius su kolektyvu ir kario pareigų atlikimą³.

Šio straipsnio tikslas – išnagrinėti Lietuvos Respublikos kariuomenės karininkų garbės gynimo ypatumus laikotarpiu nuo 1918 iki 1940 m., kai sovietinė sistema visiškai sunaikino karininko garbės supratimą, kuris iki 1917 m. lapkričio 1 d. įvykusio bolševikų perversmo carinės Rusijos kariuomenės karininkui buvo itin svarbus.

Pagrindinis straipsnio šaltinis – Lietuvos centriniame valstybės archyve (toliau – LCVA) saugomi kariuomenės dalių ir įstaigų dokumentai. Daugiausiai remtasi šių fondų duomenimis, susijusiais su karininkų garbės teismo veiklą reglamentuojančia teisine baze ir praktine veikla: f. 10. Vietinės kariuomenės brigada, 1919–1923 m.; f. 384. Krašto apsaugos ministerija. 1918–1940 m.; f. 507. Kariuomenės teismas. Krašto apsaugos ministerija. 1919–1940 m.; f. 929. Kariuomenės štabas. Krašto apsaugos ministerija. 1918–1940 m.; f. 1126. Kauno komendantūra. II pėstininkų divizija. Kariuomenės vadas. Krašto apsaugos ministerija. 1919–1940 m.

Kiti svarbūs šaltiniai – „Įsakymai kariuomenei 1918–1940 m.“ ir 1928 m. „Karininkų garbės teismo statutai“⁴, kuriuose skelbti karininkų garbės teismo įsteigimo ir sutvarkymo, bendrieji dėsniai, negarbingi karininkų poelgiai, garbės teismo sprendimai ir jų pasekmės. Svarbi aptariamojo laikotarpio periodinė spauda – kariniai žurnalai „Kardas“, „Karys“ ir „Mūsų žinynas“ bei visuomeniniai laikraščiai – „Banga“, „Lietuvos aidas“, „Lietuvos žinios“, „Rytas“, „Šaltinis“, „Trimitas“, kurie suteikė naudingos informacijos apie karinės garbės supratimą, karininkų garbės teismus, dvikovas ir kariuomenės vidaus gyvenimo problemas. Tyrimui buvo aktuali ir memuaristika, perteikusi Lietuvos kariuomenės karininkų tarnybos subtilybes, karinės garbės suvokimą, nusižengimų kariuomenės drausmei ir tvarkai pavyzdžių⁵.

Pagrindiniai kario profesinės etikos principai ir problemos

Tvarka kariuomenėje buvo užtikrinama ir reguliuojama papročių, tradicijų, moralės bei teisės normų suponuotomis elgesio taisyklėmis. Nagrinėjamu laikotarpiu karininkai stengėsi apibrėžti savo elgesio standartus, nes atsirado tinkamo ir teisėto elgesio būtinybė, o pati kario profesinės garbės samprata tik formavosi. Dar Nepriklausomybės kovų

³ P. A. Čiočys, J. Janukevičius, E. Jasiulionis, E. S. Kisinis, R. Kopūstas, R. Lapinskas, J. Norgėla, A. Venckus, P. Žarys, *Enciklopedinis karybos žodynas*, Vilnius, 2008, p. 238.

⁴ *Karininkų garbės teismas*, Kaunas, 1928.

⁵ *Mykolas Sleževičius*, red. A. Rūkas, Chicago, 1954; S. Raštikis, *Kovos dėl Lietuvos*, Los Angeles, 1956, I d.; Č. Butkys, *Teisėjo atsiminimai*, Chicago, 1982; L. Peseckas, *Karo lakūno pasakojimai*, Kaunas, 1992; K. Žukas, *Žvilgsnis į praeitį: žmogaus ir kario atsiminimai*, Vilnius, 1992; J. Listopadskis, *Laisvės ir vergijos metai*, Vilnius, 1993; J. Pyragius, *Kovosiu, kol gyvas*, Kaunas, 1993; T. Reingardas, *Jūrininkas, karininkas, mirtininkas*, sud. J. Karvelis, Šiauliai, 2000.

laikotarpiu ir vėliau atkurtos Lietuvos Respublikos kariuomenėje tarnavo Rusijos, kiek mažiau Didžiosios Britanijos, JAV, Prancūzijos, Švedijos, Vokietijos ir Lietuvos karo mokyklų⁶ auklėtiniai. Kariuomenė dar neturėjo tradicijų, trūko įvairių kvalifikuotų kadro, patirties, todėl vienareikšmis karininko garbės suvokimas buvo paremtas individualiomis kario savybėmis ir įvairių šalių karo mokyklų tradicijomis. Pažymėtina, kad 1919–1920 m. samdyti karininkai iš įvairių Europos valstybių paliko tam tikrą pėdsaką Lietuvos kariuomenėje ir kario elgsenoje. Tačiau ypač buvo juntama stipri rusų karinių tradicijų įtaka. Išryškėjo ir kai kurios negatyvios bei karininkui nepriderančios ypatybės, nors XIX a. vid. – XX a. pr. Rusijos kariuomenėje karinei garbei buvo teikiamas išskirtinis dėmesys.

Garbės nuostatų ugdymo sistema buvo ir yra viena iš kertinių karininko rengimo dalių. Todėl jau taikos metais kariuomenėje sprendžiant materialines, išsilavinimo, raštingumo problemas, daug dėmesio buvo skiriama pavyzdinių elgesio manierų formavimui. Karininko įvaizdis buvo siejamas su kilniausiomis dvasinėmis ir išskirtinėmis charakterio savybėmis. Kario garbė buvo tapatinama su profesinės pareigos vykdymu, neišskiriant kariuomenės vidaus struktūros ir tvarkos, karinių įstatymų, kiekvieno kario individualaus elgesio⁷.

Lietuvos kariuomenės karininkas turėjo vadovautis aukščiausiais moraliniais principais, būti drausmingas, teisingas, sugebėti susiorientuoti sudėtingose situacijose, gerbti kitų nuomonę, mokėti bendrauti su įvairaus amžiaus, išsilavinimo, tautybės, tikybos, profesijos asmenimis, būti susipažinęs su teisės dalykais. Karininkai tarnyboje neišvengė draudimų. Pavyzdžiui, karininkui nebuvo galima, net ir prasiskolinus, užėti į pigesnę restoraną, viešbutį ar kavinę; keiktis, rūkyti gatvėje, o tik atitinkamoje vietoje, žiovauti arba miegoti, rodytis neblaiviam, bendrauti su neaiškios reputacijos asmenimis viešojoje vietoje; važinėti viešuoju transportu (autobusu, „konke“, „kukuška“⁸), pasirodyti gurguolės vežime; be didelio reikalo nešti nešulius, vaiką ar stumti vežimėlį, sėdėti ant suoliuko arba vaikštinėti gatvėmis be reikalo. Karininkui nedarė garbės baimės jausmas, fobijų turėjimas. Jis privalėjo ne tik elgtis, bet ir atrodyti nepriekaištingai.

Karininko antrajai pusei taip pat buvo keliami aukšti reikalavimai. Karininko antroji pusė būdavo pristatoma karininkų susirinkimo metu. Santuoka galėjo įvykti tik pritarus karinės dalies viršininkui. Be to, buvo suvaržytas leidimų išdavimas karininkams, liktiniams puskarininkiams⁹ ir net KAM civiliams tarnautojams vesti svetimtautes. Tokie reikalavimai kaip aukšta moralė ir išsilavinimas buvo keliami ir karininko žmonai, kad

⁶ 1919 01 25–1929 10 06 laikotarpiu karo mokykla vadinosi Lietuvos karo mokykla, 1929 10 06–1940 06 15 – Pirmojo Lietuvos Prezidento karo mokykla.

⁷ A. Petrauskaitė, *Karininkijos dorovinės problemos prieškarinio Lietuvoje*, p. 120.

⁸ „Konkė“ – arkliais traukiamas tramvajus, kuriuo Kaune buvo naudotasi 1892–1929 m. „Kukuška“ – Kauno siaurasis geležinkelis, veikęs 1919–1935 m.

⁹ S. Raštikis, *Kovos dėl Lietuvos*, p. 372.

jos nebūtų galima papirkti, sukompromituoti, priversti atskleisti su vyro karininko tarnyba susijusias paslaptis¹⁰.

Karininkas turėjo būti geras savo profesinės bendruomenės narys, saugoti jos garbę, mokėti sugyventi ir bendrauti su kitais karininkais, sugebėti savo asmeninę nuomonę suderinti su bendrąja karine doktrina¹¹. Tačiau karininkijoje išsiskyrė luominės garbės supratimas, suteikęs pagrindą atsirasti tam tikrai „kariuomenės aristokratijai“. Garbė buvo suprantama kaip geras vardas, vieša pagarba ne tik profesiniame kolektyve, bet ir tarp kitos socialinės padėties atstovų. „Kariškas munduras“ įpareigojo visur ir visada tinkamai elgtis bei tik išskirtiniais atvejais naudoti ginklą. Karininkui buvo neleistina žeminti kariuomenės ir karininko vardo, tačiau jo elgsenoje netrūko negatyvių reiškinių įtakos (aukštesniųjų karininkų savivalės, karjeros siekimo, intrigų kėlimo, pataikavimo, nesaikingo alkoholio vartojimo, bendravimo su laisvo elgesio moterimis arba abejotinos reputacijos asmenimis ir pan.).

Jaunoji Lietuvos kariuomenės karininkų karta labai dažnai neigiamai vertino iš Rusijos ir Vokietijos kariuomenių atėjusius papročius, tradicijas, patirtis ir nuostata, kad karininkija – privilegijuota visuomenės dalis, galinti gyventi nerūpestingą, arogantišką, protekcijomis, abejotinu patriotizmu ir karine etika grįstą gyvenimą. Daugiausiai kritikos sulaukdavo aukščiausius karinius laipsnius turėję Rusijos karininkai. Pavyzdžiui, vien carinės ir Rusijos baltagvardiečių kariuomenių generolų atkurtos Lietuvos kariuomenėje buvo keletas: generolai majorai Juozas Kraucevičius (Kravcevičius), Boleslovas Kreičmanas (Keyczmann), Antanas Martusevičius, Rapolas Okulič-Kazarinas (Okulič-Kozarinas), Vytautas Otockis (Otauskas), Leonas Radas-Zenkavičius, Vladas Dionizas Slaboševičius, Vytautas (Vitoldas) Stomma, Andrius (Andriejus) Zarinas ir Silvestras Žukauskas, generolas Kiprijonas Kondratovičius (Kondratavičia)¹². Kariuomenės gretose tarnavo Didžiosios Britanijos brg. gen. Frenkas Persis Krozjeras (Frank Percy Crozier), kuris pats pasirašinėjo kaip Lietuvos kariuomenės generolas arba generolas majoras¹³, nors tokio karinio laipsnio Lietuvos kariuomenės karinių laipsnių hierarchijoje nebuvo. Drįsčiau teigti, kad tik gen. K. Kondratavičius galėtų būti vertinamas išskirtinai negatyviai.

Lietuvos kariuomenės vadovybė ypatingą dėmesį skyrė karių tarpusavio santykiams, kovojo su ydingomis rusų kariuomenės tradicijomis, netoleravo netinkamo karininkų elgesio su kareiviais, prieš juos naudoto fizinio smurto, kūno bausmių – mušimo rykštėmis

¹⁰ A. Petrauskaitė, *Karininkijos dorovinės problemos prieškarinio Lietuvoje*, p. 127.

¹¹ V. Bulvičius, *Karinis valstybės rengimas*, Vilnius, 1994, p. 128–129.

¹² Carinės, Rusijos baltagvardiečių ir kitų valstybių kariuomenių kariniai laipsniai atkurtos Lietuvos kariuomenėje buvo prilyginti tam pačiam arba aukštesniam kariniui laipsniui. Pvz., generolo majoro karinis laipsnis buvo prilygintas generolo leitenanto arba generolo, o pastarajam atitinkamai kariniam laipsniui.

¹³ British Advisers in the Baltic States, <<http://www.cairogang.com/other-people/british/castle-intelligence/crozier/crozier.html>>. [Žiūrėta 2011 01 11]; Mirė anglų gen. F. P. Crozieras, tarnavęs Lietuvos kariuomenėje, *Karys*, 1937, Nr. 37–38, p. 1066.

ir rimbais. Kariuomenėje drausta versti kareivius dirbti kario garbę žeminančius darbus. Tačiau išliko pasiuntinių (kareivių) privilegija, kai kareiviai auklėjo karininkų vaikus, skalbdavo jų rūbus, maitindavo juos, lydėjo karininko žmoną į turgų, rytais žadindavo karininką, sutvarkydavo jo aprangą, avalynę, atnešdavo vandens, dienos metu saugojo butą, vakare laukdavo sugrįžtant ir vykdavo įvairius asmeninius nevedusių karininkų pavedimus¹⁴. Tokia privilegija buvo motyvuojama karininkų algos nepakankamumu. Teiktinas toks pavyzdys. 1922 m. Tauragės miesto ir apskrities komendantūros kariai skundėsi, kad buvo išnaudojami lauko ūkio darbams atlikti – arti, sėti, pjauti ir šieną vežti¹⁵.

Tarpusavio nesusipratimų neišvengė karininkai ir karo valdininkai¹⁶. Šie dažnai buvo apibūdinami kaip pasislėpę „svetimoje uniformoje“, neišauklėti kariška dvasia, todėl jie dėl patirtų nepatogumų stodavo į karo mokyklą ir laikydavo egzaminus tam, kad taptų pilnateisiais karininkais. Buvo pabrėžiama, kad kalbant apie garbę, iš karo valdininko negalima reikalauti to paties kaip iš karininkų¹⁷. 1926 m. karo valdininkai buvo perorganizuoti į naujai įvestą administracijos karininkų specialybę ir dėvėjo tos karinės dalies uniformą, kurioje tarnavo. Jiems karinis laipsnis būdavo suteikiamas nuo tarnybos kariuomenėje pradžios, nors iš pradžių karinis laipsnis uniformoje neatsispindėjo¹⁸. Pažymėtina, kad ilgainiui visų tarnybų karininkai, neišskiriant karinių laipsnių ir užimamų pareigų, karinės drausmės ir profesinės etikos atžvilgiu tapo lygūs.

Viena pagrindinių karininkų problemų buvo nesaikingas alkoholio vartojimas. Nėretai karininkai, nesilaikydami nustatytos tvarkos, po nustatytos valandos pasilikdavo karininkų klubuose, kur gerdavo, triukšmaudavo, lošdavo kortomis, bendraudavo su

¹⁴ A l f a, Pasiuntiniai, *Kardas*, 1926, Nr. 32, p. 507.

¹⁵ 1922 08 31 LR KAM Tauragės miesto ir apskrities komendantūros kareivių skundas generalinio štabo žvalgybos skyriui, *Lietuvos centrinis valstybės archyvas* (toliau – *LCVA*), f. 10, ap. 1, b. 122, l. 108.

¹⁶ 1926 m. sausio 15 d. buvo panaikintas karo valdininko laipsnis Lietuvos kariuomenėje. Jo etatinė vieta pakeista karininko arba KAM civilio tarnautojo etatine vieta. Karininko karinis laipsnis galėjo būti suteikiamas karo valdininkui, atsižvelgiant į tarnybos kariuomenėje laiką (jei jis kariuomenėje užėmė ne žemesnę kaip atskirojo bataliono vado vietą ir turėjo 4–6 klasių bendrojo lavinimo mokyklos išsilavinimą, tinkamą atestaciją – buvo pakeliamas į karininko laipsnį be egzaminų), karo valdininkas, kuris užėmė ne žemesnę kaip kuopos vado ir ne aukštesnę kaip atskirojo bataliono vado vietą, ne žemesnį kaip 4–6 klasių bendrojo lavinimo mokyklos išsilavinimą ir tinkamą atestaciją – buvo keliamas į karininko laipsnį išėjus tam tikrą krašto apsaugos ministro nustatytą kursą prie karo mokyklos. Tik išskirtiniais atvejais krašto apsaugos ministro prerogatyva karo valdininkas galėjo būti pakeliamas į karininko laipsnį be egzaminų. Karo valdininkui, pradėjusiam tarnybą Lietuvos kariuomenėje ir suteikiant karininko laipsnį, buvo įskaitomas leitenanto laipsnis. Panaikinus karo valdininko institutą ir sulyginus jų teises su karininkais buvo pasiekta vienybė kariuomenėje. Pažymėtina, kad trūkstant patyrusių teisininkų karininkų Kariuomenės teisme, buvo leista jų vietas užimti karo valdininkams, J. L a u c e v i č i u s, Administracijos karininkai, *Kardas*, 1927, Nr. 9, p. 122; Karo valdininkų laipsnių pakeitimo įstatymas, *Vyriausybės žinios*, Kaunas, 1926, Nr. 213/1407; *Įsakymas kariuomenei Nr. 299/9*, Kaunas, 1921 m. gruodžio 28 d.

¹⁷ S. S a s n a u s k a s, Medice, cura te ipsum, *Kardas*, 1925, Nr. 6, p. 9; V. L - n a s, Dėl straipsnio administracijos karininkai, ten pat, 1927, Nr. 10–11, p. 151.

¹⁸ I. S., Administracijos karininkai, ten pat, Nr. 7–8, p. 103.

neaiškios reputacijos svečiais, mušdavosi, dainuodavo rusiškas dainas, šaudydavo revolveriu, kapodavo kardu baldus ir pan. Pastebėtina, kad girtavimas neatleisdavo nuo atsakomybės, o vien jau pasigėrimo faktas traktuotas kaip atsakomybės stoka. Pvz., 1922 m. kovo 25 d. 3-iojo dragūnų „Geležinio vilko“ pulko karininkų valgykloje vakarėlio metu buvo vartojami uždrausti alkoholiniai gėrimai (konjakas, likeris), dėl ko kilo muštynės, buvo šaudoma iš revolverio. Dalis karininkų buvo nubausti už šiuos nusikaltimus kelių dienų areštu, kita dalis buvo perkelta į kitą tarnybos vietą arba pašalinta iš tarnybos¹⁹.

Kita problema kariuomenėje buvo susijusi su karininkų laisvalaikio praleidimo būdu – kortavimu, žaidžiant preferansą, bridžą ar „Akį“. Kariuomenės vadas ir visos kariuomenės autoritetas, griežtos drausmės ir tvarkos šalininkas gen. S. Žukauskas asmeniškai ragino kovoti su azartiniais žaidimais kariuomenėje, nors pats buvo aistringas kortuotojas, žaisdavęs namuose ir klubuose su nuolatiniais partneriais – diplomatu Broniumi Balučiu, maestro Kipru Petrausku ir G. Kaplanu²⁰. Respublikos prezidento Antano Smetonos aplinkoje taip pat buvo mėgstama kortuoti. Jo žmona Sofija Chodakauskaitė-Smetonienė labai mėgo bridžą, o kai kurie karininkai, susirūpinę savo karjera ir asmenine gerove, siekdami paaukštinimo, pralošdavo jai nemažas pinigų sumas²¹.

Karininkai savo problemas sprendė įvairiais būdais, neretai panaudodami ginklą. Aukšto rango karininkai, kaip gen. S. Žukauskas, plk. K. Žukas ir kiti, pabrėždavo, kad reikia ginti karininko garbę, prirėkus ir ginklu²². Ne vienas karininkas, būdamas kaltinamųjų suole, teigė, kad taip pasielgė dėl „kariškos garbės“. Pvz., 1928 m. iš gegužės 28 į 29 d. 3-iojo artilerijos pulko kpt. Vladimiras Okulič-Kazarinas (V. Okulič-Kozarinas) nušovė teisininką Liudą Noreiką už įžeistą karininko garbę žaidžiant pokerį klube „Merkurijus“. Tačiau bylą nagrinėjo ne karininkų garbės, o Kariuomenės teismas²³. Kasdieninis atsitikimas balansavo tarp menko nesusipratimo ir baudžiamojo nusikaltimo. O toks karininko garbės gynimas laikytas neleistinu ir baustiniu reiškiniu.

Vienas iš karininkų garbės įrodymų buvo ne tik garbės gynimo, bet ir duoto garbės žodžio laikymasis. Tai ne visada pavykdavo. Pvz., 1921 m. lapkričio 15 d. 5-ojo pėstinin-

¹⁹ *Įsakymas kariuomenei Nr. 8/1,7*, Kaunas, 1922 m. kovo 31 d.

²⁰ J. A n i č a s, *Generolas Silvestras Žukauskas 1861–1937*, Vilnius, 2006, p. 237. Straipsnio autoriui nėra žinomas pilnas G. Kaplano vardas.

²¹ R. S u b a č i u s, *Kovotojai, kūrėjai, karjeristai, kolaborantai...*, *Dramatiškos biografijos*, Vilnius, 2007, p. 21.

²² 1928 10 13 LR KAM Kariuomenės teismo pirmininko gen. ltn. P. Šniukštos raportas vyriausiojo štabo viršininkui, *LCVA*, f. 507, ap. 7, b. 568, l. 25; K. Š k i r p a, Pakeliui su Mykolu Sleževičiumi, *Mykolas Sleževičius*, p. 242.

²³ Kruvinas įvykis „Vilnyje“, *Lietuvos žinios*, 1928 m. gegužės 30 d., Nr. 116, p. 3; Pasikalbėjimas su D-ru Kuzma, *Rytas*, 1928 m. gegužės 30 d., Nr. 120, p. 3; K., Baisus įvykis Kaune, *Trimitas*, 1928, Nr. 23, p. 753; Kap. Okulič-Kazarino byla, *Lietuvos aidas*, 1928 m. spalio 1 d., Nr. 197, p. 2–3; Okulič Kazarinas nuteistas 3 m. kalėjiman, *Lietuvos žinios*, 1928 m. gruodžio 5 d., Nr. 270, p. 2; Okulič Kazarinui vakar patrigubinta bausmė, *Banga*, 1928 m. gruodžio 6 d., Nr. 16, p. 1.

kų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Kęstučio pulko kpt. Povilas Strelnikas (Strelnikovas), 7-ojo pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegeidžio (Butegeidžio) pulko kpt. Adomas Džiuvė ir 2-ojo pėstininkų didžiojo Lietuvos kunigaikščio Algirdo pulko ltn. Povilas Kaladė, pasigėrę viename restorane Kaune, sukėlė triukšmą, kareivių akivaizdoje kabinėjosi prie žmonių, rėkavo ir grasino visus sušaudysią. Karininkai buvo suimti ir nugabenti į komendantūrą, kur užregistruoti ir, davę karininko garbės žodį negrįžti į restoraną, buvo paleisti. Tačiau karininkai sulaužė duotą žodį ir tęsė linksmybes. Karinė vadovybė juos nubaudė nuo dviejų savaitių iki vieno mėnesio areštinės bausmėmis²⁴.

Karininkai buvo baudžiami ne tik už panašius poelgius, bet ir už nemokėjimą tinkamai apginti karininko garbę, kurią reikėjo užsitarnauti. Pvz., 1924 m. Klaipėdos krašto pilietis, pavarde Hamanas (Hamann)²⁵, būdamas kavinėje su draugais, tyčiojosi iš 7-ojo pėstininkų Žemaičių kunigaikščio Butegeidžio (Butegerdžio) pulko karininkų. Jis sėdėjo prie gretimo staliuko ir rodė špygą. Karininkai pastebėjo netaktišką gestą, tačiau nenorėdami kelti triukšmo viešoje vietoje, apleido kavinę. Kiek vėliau vyr. ltn. Mikas Kukutis (Kivlevičius) sulaukė išėjusį iš kavinės pilietį Hamaną, bet nuvedęs į kareivines ir patikrinęs asmens dokumentus paleido. Už tai, kad karininkas iš karto nesugebėjo tinkamai apginti karininko garbės, pulko vado buvo nubaustas trijų parų namų arešto bausme²⁶.

Ilgainiui visuomenės požiūris į karininkus keitėsi. Jie palaipsniui tapo gerbtinu pilietiškumo pavyzdžiu. Tam įtakos turėjo dėl karininkų etikos įsteigtas karininkų garbės teismas. Karinės garbės gynimas neapsiribojo vien bylinėjimusi teisme, ją galima buvo apginti demonstruojant karinį meistriškumą dvikovose, vykusiose pagal tam tikras nustatytas taisyklės. Vienas iš pagrindinių karininko garbės kodekso elementų buvo vidinės charakterio ir individualios būdo savybės, civilinis ir karinis išsilavinimas, karinis meistriškumas, drąsa ir jėgos demonstravimas.

Karininkų garbės teismas

Vienas pirmųjų karininkų garbės teismų buvo įsteigtas Prūsijos karalystės kariuomenės karininko garbei ir orumui apginti XIX a. pirmojoje pusėje. Remiantis šiuo pavyzdžiu, karininkų garbės teismai buvo įsteigti kaimyninėse valstybėse – Rusijos (1863 m.) ir Austrijos–Vengrijos (1867 m.) imperijose. Lietuvos Respublikos karinė teisėsauga rėmėsi receptuotu²⁷ ir novelizuotu²⁸ carinės Rusijos imperijos 1869 m. Karinių įstatymų

²⁴ *Isakymas kariuomenei Nr. 294/10*, Kaunas, 1921 m. gruodžio 20 d.

²⁵ Straipsnio autoriui nėra žinomas minėtojo piliečio vardas.

²⁶ 1924 05 05 LR KAM I. e. vyriausiojo štabo viršininko pareigas plk. ltn. A. Zubrio raštas LR Prezidento kanceliarijos viršininkui, *LCVA*, f. 929, ap. 1, b. 218, l. 56.

²⁷ Receptija (lot. *receptio* – priėmimas) – sociologinių ir kultūrinių formų (papročių, pažiūrų, teisės) perėmimas iš praeities ir pritaikymas vėlesnėje visuomenėje. Žr. V. Vaitkevičiūtė, *Tarptautinių žodžių žodynas*, Vilnius, 2000, II d., p. 387.

²⁸ Novela (lot. *novella (lex)* naujas (įstatymas)) – teisės įstatymas, papildantis arba pakeičiantis ankstesnį. Žr. ten pat, p. 193.

sąvadu, jo knygų straipsniais, neprieštaravusiais veikusiems Lietuvos valstybės įstatymams, Kostitucijai ir kariuomenės organizacijai. Minėtojo sąvado XXIII knygos (Drausmės statuto) XIV skyrius buvo karininkų garbės teismo statuto tvarkymo pagrindas.

1921 m. lapkričio 29 d. Įsakymu kariuomenei Nr. 278 buvo skelbta, kad Karinių įstatymų sąvado XIII knygos XIV skyriaus (130–179 str.) „Apie garbės teismo sutvarkymą“ nepildymą²⁹ kurį laiką, nes jis nepritaikomas Lietuvos kariuomenės organizacijai. Iš pradžių, kol kariuomenėje nebuvo karininkų garbės teismo, bylos, susijusios su karininkų garbės ir orumo žeidimu, buvo nagrinėjamos net bendrosios kompetencijos teismuose. Tačiau jau vien tai, kad karininko garbė ginama civiliniame teisme, žemino karininko vardą. Tokio santykių aiškinimosi netoleravo kariuomenės vadovybė, kuri galėjo pašalinti karininką iš tarnybos. Pvz., 1922–1923 m. taikos teismo teisėjas Česlovas Butkys nagrinėjo jaunesniųjų karininkų konfliktą dėl garbės žeidimo („Antausio byla“). Teisėjo iniciatyva vienai iš šalių atsiprašius, o kitai atsiėmus skundą, byla buvo nutraukta³⁰.

Labai retai karininkų tarpusavio nesusipratimams aiškintis buvo sudaromas Trečiųjų (asmenų) teismas. Paprastai tokia teisme besiginčijančios šalys pavedavo išspręsti ginčą tarpininkui, raštiškai pasižadėdamos sutikti su jo sprendimu. Karininkai turėjo nurodyti du pačių pasirinktus teismo narius iki krašto apsaugos ministro nustatytos datos. Teismo pirmininku buvo skiriamas karinės vadovybės paskirtas karininkas, kuriam buvo perduodama visa su byla susijusi medžiaga. Trečiųjų asmenų teismas privalėjo pateikti savo sprendimą ir motyvus abiems šalims raštu, kurių nebuvo galima apskusti aukštesniam teismui. Pvz., 1922 m. iškilus konfliktui tarp Vietinės kariuomenės brigados vado mjr. Antano Merkio ir 4-osios pėstininkų divizijos vado plk. ltn. Konstantino Žuko, kurie užėmė aukštesnes nei atskirosios dalies vado vietas ir garbės teismo kompetencijai priklausyti negalėjo, jų nesutarimams spręsti buvo suformuotas Trečiųjų asmenų teismas³¹. Turi-
mais duomenimis šių aukštųjų karininkų tarpusavio nesutarimą teismas išsprėdė taikiai.

Tačiau karininkų garbės teismo įsteigimo klausimas nebuvo užmirštas ir kartas nuo karto svarstytas, nes „<...> Kautynėse žūt būt, laikant rankose ginklą, nusuktą į priešą, nebuvo laiko karininkams ypatingai rūpintis savo individuale, savo dalies karininko vardo ir korporacinę karininkų garbę budriai saugoti ir ginti. Bet tas reikalas yra gyvas ir didelis – laikas tą įstaigą sudaryti“³². Todėl 1923 m. pabaigoje pasirodė vienas pirmųjų karininkų garbės teismo projektų, kurio autorius buvo Aukštųjų karininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kursų³³ viršininkas gen. L. Radas-Zenkavičius. Projekto

²⁹ *Įsakymas kariuomenei Nr. 278/6*, Kaunas, 1921 m. lapkričio 29 d.

³⁰ Č. B u t k y s, *Teisėjo atsiminimai*, p. 225–226.

³¹ 1922 10 10 LR krašto apsaugos ministro mjr. B. Sližio rezoliucija dėl Trečiųjų asmenų teismo sudarymo, *LCVA*, f. 929, ap. 1, b. 195, l. 54.

³² *Krašto apsaugos ministro įsakymas Nr. 10/1*, Kaunas, 1924 m. sausio 23 d.

³³ 1920 01 15–1920 08 14 laikotarpiu veikė Laikinieji karininkų kursai, 1921 04 01–1923 07 15 buvo įsteigti Aukštieji karininkų kursai, kuriuos pervadinus 1923 07 15–1930 02 15 veikė Aukštieji karininkų Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vytauto kursai, 1930 02 15–1938 12 10 – Vytauto Didžiojo karininkų kursai. Juos performavus 1938 12 10–1940 06 15 veikė Vytauto Didžiojo aukštoji karo mokykla.

turinio nuostatos buvo derinamos su autoritetingu teisininku, kariuomenės teismo pirminku plk. Petru Šniukšta. Projektas buvo skirtas karininkams – komandų, kuopų vadams ir karininkams, užimantiems aukštesnes vietas, turėjusiems aukštesnį nei kapitono karinį laipsnį³⁴. Tačiau jis taip ir liko neįgyvendintas.

Tais pačiais metais vyr. lt. Stasys Raštikis parengė / išvertė sąvado XXIII knygos XIV skyrių „Garbės teismas“, kurį bandyta pritaikyti vietos kariuomenės organizacijai³⁵. Šis vertimas su tam tikromis korekcijomis netrukus buvo išleistas atskiru leidimu „Karo įstatymų rinkinio XXIII kn. XIV skyrius. Garbės teismas“³⁶. Pastarasis buvo parengtas kaip pagrindas naujai formuojamai teismo institucijai.

1924 m. sausio Nr. 23 Krašto apsaugos ministro įsakymu Nr. 10, remiantis sąvado XXIII knygos XIV skyriaus 130–175 (179) str., buvo įsteigtas karininkų garbės teismas, pašalinta tai, kas prieštaravo Lietuvos valstybės konstitucijai, kariuomenės organizacijai ir veikiantiems įstatymams³⁷. Tačiau garbės teismas *de facto* nebuvo pradėjęs veikti, nes tikslui pasiekti reikėjo atitinkamos įstatyminės bazės³⁸. Net 1925 m. pabaigoje teismas Lietuvoje dar tinkamai nefunkcionavo³⁹, nes įvairūs karininkų garbės teismo projektai tebesvarstyti Karo taryboje⁴⁰. Teismas pradėjo tinkamai veikti tik 1928 m., kai buvo išleistas Karininkų garbės teismo statutai. Patvirtinus naują karinę teisėsaugos instituciją buvo galutinai suformuota Lietuvos Respublikos karinių teismų sistema.

Rusijos karininkų garbės teismo pagrindu Lietuvos kariuomenėje buvo įsteigti žemesniųjų ir aukštesniųjų karininkų garbės teismai. Nors kurį laiką kariuomenėje nebuvo padalinimo į žemesnius (oberkarininkus) ir aukštesnius (štabkarininkus) karininkus⁴¹. Karininkų garbės teismas nagrinėjo karininkų ir karo valdininkų dorovines problemas, susijusias su karine garbe ir orumu, taurumu, papročiais ir tradicijomis, garbės žodžio netesėjimu; aiškinosi skolininkus, santykius su įtartinos reputacijos asmenimis arba pasirodymus neblaiviams viešojo vietoje, nesugebėjimą apsaugoti savo šeimos

³⁴ 1923 12 18 Lietuvos kariuomenės karininkų garbės teismo projektinis variantas, *LCVA*, f. 507, ap. 7, b. 96, l. 37–38.

³⁵ Karo įstatymų rinkinio XXIII kn. XIV skyrius Garbės teismas, ten pat, f. 929, ap. 1, b. 479, l. 2–14 ap.

³⁶ *Karo įstatymų rinkinio XXIII kn. XIV skyrius. Garbės teismas*, Kaunas, 1924.

³⁷ *Krašto apsaugos ministro įsakymas Nr. 10/1*, Kaunas, 1924 m. sausio 23 d.

³⁸ 1924 07 19 LR KAM centrinių įstaigų aukštesniųjų karininkų garbės teismo narių susirinkimo protokolai, *LCVA*, f. 929, ap. 1, b. 217, l. 30.

³⁹ 1925 11 23 LR KAM vyriausiojo štabo karininkų garbės teismo nario mjr. V. Petrausko paaiškinamasis raštas štabo administracijos valdybos viršininkui, ten pat, b. 479, l. 61–61ap.

⁴⁰ 1926 08 14 Lietuvos kariuomenės karininkų garbės teismo projektinis variantas, ten pat, f. 507, ap. 7, b. 96, p. 136.

⁴¹ Oberkarininkas (rus. *овер-офицер*) – žemesnioji karininkų korpuso grandis; žemesnysis kariniu laipsniu, užimantis komandos ir kuopos vado vietą, karininkas nuo jaunesniojo leitenanto iki kapitono karinio laipsnio. Štabkarininkas (rus. *штаб-офицер*) – aukštesnioji karininkų korpuso grandis; aukštesnysis kariniu laipsniu, užimantis nuo bataliono iki pulko vado padėjęs vietą, karininkas nuo majoro iki pulkininko karinio laipsnio.

garbę, antikarinių ir ateistinių nusistatymų, neetiškų pasisakymų, negatyvių anoniminių raštų autorius, verslo turėtojus už uždarytų durų. Teismas turėjo teisę pareikšti savo nuomonę dėl numatomų sutuoktuvių, tačiau netaikydavo šeimų, nesikišdavo į šeimyninius – vyro ir žmonos santykius, negalėjo spręsti santuokos klausimų, pradedant majoro kariniu laipsniu arba bataliono vado užimama vieta⁴². Teismas nenagrinėjo nusizengimų, susijusių su karine tarnyba, kariniu mandagumu, pagarbos atidavimu, tarnybinėmis pareigomis ir karine priesaika.

Žemesniųjų ir aukštesniųjų karininkų, kurie užėmė karininkų vietas iki atskirojo bataliono vado, bylos perdavimas garbės teismui buvo karinės dalies viršininko prerogatyva. Teismas neturėjo teisės nagrinėti nusizengimų, pradedant pulkininko kariniu laipsniu, arba karininko, užimančio dalinio vado vietą, nes tai žemintų jo autoritetą ir smukdytų karinę drausmę. Karininkų garbės teismas nagrinėjo ne tik aktyvios tarnybos, bet ir atsargos divizijos karininkų nusizengimus⁴³. Kaip jau minėta, garbės teismas neteisdavо aukščiausiojo laipsnio karininkų, todėl stengtasi, kad karininkas savanoriškai paduotų prašymą paleisti jį iš tarnybos į atsargą. Teismo sprendimu pašalintas iš tarnybos karininkas galėjo grįžti į karinę tarnybą ne anksčiau nei po vienerių metų ir tik pritarus karinei vadovybei⁴⁴.

Prieš bylos svarstymą karininkų garbės teismo narys atlikdavo ikiteisminį tyrimą (kvotą). Bylą galima buvo iškelti tik turint pakankamai įrodymų apie įvykdytą nusizengimą arba gavus suinteresuotų karininkų pareiškimą. Nebuvo galimybės iškeltą bylą nutraukti arba sustabdyti. Teisiamajame posėdyje dalyvaudavo teismo sudėtis, kaltinamasis ir liudytojas (-ai). Garbės teismo pirmininkas bylos nagrinėjimo metu supažindindavo kaltinamąjį su kvotos duomenimis, suteikdavo teisę kviesti liudytojus, prašyti dokumentų ir surinkti papildomų žinių. Teismo posėdžio dalyviams buvo draudžiama teikti informaciją apie bylą pašaliniais asmenimis, už tai grėsė patraukimas teismo atsakomybėn. Teisme nebuvo nei kaltintojo, nei gynėjų, karinių teisininkų arba civilių advokatų⁴⁵. Teismas galėjo nagrinėti bylą *in absentia*, tačiau turėjo būti surašytas tam tikras nutarimas, nurodytos kaltinamojo neatvykimo priežastys⁴⁶. Teismas galėjo atidėti bylos svarstymą papildomam tyrimui, nors paprastai byla buvo išnagrinėjama vieno teismo posėdžio metu⁴⁷. Teismo sprendimai buvo priimami slaptu balsavimu balsų dauguma, remiantis karininko garbės supratimu, sąžine, moralinėmis vertybėmis ir teisinėmis normomis⁴⁸. Garbės teismas galėjo karininką išteisinti, sutaikyti, pareikšti papeikimą arba atleisti iš karinės tarnybos.

⁴² K. Žukas, Garbės teismas mūsų kariniam gyvenime, *Mūsų žinynas*, t. VII, 1924, Nr. 19, p. 3–4; P. Jurgelėvičius, Garbės teismas, *Karys*, 1924, Nr. 35, p. 286.

⁴³ *Karininkų garbės teismas*, p. 3.

⁴⁴ P. Jurgelėvičius, Garbės teismas, *Karys*, p. 286.

⁴⁵ *Karininkų garbės teismas*, p. 4, 9.

⁴⁶ K. Žukas, Garbės teismas mūsų kariniam gyvenime, p. 5.

⁴⁷ *Karininkų garbės teismas*, p. 10.

⁴⁸ K. Žukas, Garbės teismas mūsų kariniam gyvenime, p. 6.

Garbės teismo pirmininkas paskelbdavo nuosprendį ir bylą perduodavo dalies viršininkui dar tą pačią dieną. Iš esmės teismo sprendimą buvo galima apskųsti kasacine, bet ne apeliacine tvarka. Formalus skundas galėjo būti įteiktas per tris dienas nuo nuosprendžio paskelbimo dalies viršininkui, kurio žinioje buvo teismas. Kaltinamasis galėjo apskųsti sprendimą tik tuo atveju, jei teismas pradėjo savo veiklą be dalies viršininko leidimo, buvo nepilnas sudėties, kaltinamasis nebuvo iškviestas į teismą arba neatsižvelgta į jo įrodymus. Karinės dalies viršininkas galėjo panaikinti teismo sprendimą, jei teismas nesilaikė procesinių taisyklių, ir persvarstyti bylą. Jis turėjo peržiūrėti teismo nagrinėtą bylą per tris dienas nuo nuosprendžio paskelbimo arba skundo pateikimo dienos. Jei formalių trūkumų nebuvo, teismo sprendimo nebuvo galima nei panaikinti, nei pakeisti. Teismui priėmus sprendimą dėl karininko paleidimo iš kariuomenės, dalies viršininkas pasiūlydavo karininkui per tris dienas įteikti prašymą išeiti iš kariuomenės savo noru. Toks prašymas buvo patenkinamas bendrai nustatyta tvarka, tačiau tik su slapta viršininko rezoliucija, kad tai įvyko dėl garbės teismo sprendimo⁴⁹. Teisiamajam karininkui nepateikus tokio prašymo, dalies viršininkas pristatydavo raportą karinei vadovybei dėl garbės teismo sprendimo su visais reikalingais dokumentais ir paaiškinimais⁵⁰. Jei nu-teistasis pridėdavo skundą dėl teisme pažeistų procesinių normų, tai skundas su dalies viršininko rezoliucija buvo pridedamas prie pristatymo apie paleidimą. Tokiu atveju karinė vadovybė (pvz., karinės apygardos viršininkas) galėjo pasinaudoti ir konfidencialiu karininkų garbės teismo pirmininko pareiškimo nuorašu. Ji galėjo skundą patenkinti arba persiųsti krašto apsaugos ministrui, kurio sprendimas buvo galutinis. Tačiau skundą turėjo atmesti ne karinė vadovybė, bet kariuomenės vadas, o skundą patenkinus, paskutinį žodį turėjo ištarti krašto apsaugos ministras. Karininkas, paleistas iš karinės tarnybos dėl garbės teismo sprendimo, galėjo sugrįžti į karinę tarnybą įteikęs prašymą tos dalies viršininkui, kur išreiškė pageidavimą tarnauti, o per mobilizaciją – Vyriausiajam štabui⁵¹. Pastarasis prieš patenkindamas prašymą turėjo būti susipažinęs su garbės teismo sprendimu bei nustatyti, ar karininkas pasitaisęs. Tik tokiu atveju gavęs užtikrinimą, kad panašūs nusižengimai ateityje nepasikartos – tarpininkaudavo dėl jo priėmimo į dalį⁵². Karinės dalies įsakymuose garbės teismo sprendimai nebuvo viešinami, tik įrašomi į nuobaudų žurnalą. Dažniausiai dokumentuose figūravo toks įrašas – „kaip žeminantis savo netaktiškumui elgesiu karininko garbę, buvo išleistas į karininkų atsargą įsakymu kariuomenei“.

Karininkų garbės teismas galėjo ir sutaikyti karininkus, jei nusižengimas buvo nežymus ir suderinamas su karininko garbe. Teismas nusprendėdavo, kas ko turi atsiprašyti

⁴⁹ Ten pat.

⁵⁰ *Karininkų garbės teismas*, p. 11–12.

⁵¹ 1918 11 23–1918 12 19 – Krašto apsaugos (Apsaugos) ministerijos štabas, 1919 04 26–1924 01 01 – Generalinis štabas, 1924 01 01–1935 01 01 – Vyriausiasis štabas, 1935 01 01–1940 06 15 – Kariuomenės štabas.

⁵² K. Žukas, *Garbės teismas mūsų kariniam gyvenime*, p. 7.

ir pasiūlydavo susitaikyti per 24 val. Tačiau karininko nesutikimas susitaikyti taip pat galėjo ižeisti karininko garbę ir pastarasis galėjo būti išleistas iš kariuomenės. Tačiau bylos nagrinėjimo metu baudmės negalėjo išvengti jau susitaikę karininkai. Dažniausiai karininkų tarpusavio nesutarimus nagrinėjo tos karinės dalies, iš kurios buvo ižeistasis, garbės teismas. Jei karininkai iš skirtingų dalių ižeisdavo vienas kitą, tai jų viršininkų įsakymu buvo sudaromas jungtinis karininkų garbės teismas. Pasitaikydavo, kad garbės teismas privalėdavo nagrinėti žemesniojo ir aukštesniojo karinio laipsnio karininkų ginčus. Tokia byla būdavo perduodama aukštesniųjų karininkų garbės teismui. Jungtinis teismas buvo sudaromas, kai ginčas iškildavo tarp atskirų dalių karininkų ir ižeistasis buvo žemesnio karinio laipsnio karininkas⁵³.

Karininkų garbės teismo veiklą būtų galima iliustruoti keletu pavyzdžių, kai teismas galėjo kaltinamąjį išteisinti, pareikšti papeikimą arba pašalinti iš karinės tarnybos. Labiausiai intriguoja nestatutiniai karininkų santykiai. Pvz., 1926 m. birželio 4 d. Karo aviacijos karininkų garbės teismas nagrinėjo 1-osios oro eskadrilės laboratorijos viršininko vyr. ltn. Mykolo (Miko) Mačioko bylą, kurioje jis buvo kaltinamas Karo aviacijos ūkio dalies vedėjo mjr. Stasio Dabulevičiaus šeimos ardymu, kišimusi į jo šeimos reikalus. Buvo nustatyta, kad teisiamasis su ponia Dabulevičiene⁵⁴ kuri laiką susitikinėjo jo namuose ir turėjo intymių santykių. Vyr. ltn. M. Mačiokas nesutiko su mjr. S. Dabulevičiaus raginimu pačiam prašant išeiti iš tarnybos per tris dienas. Todėl byla pasiekė teismą, kuris nustatė, kad kaltos buvo abi pusės, o teisiamajam pareiškė papeikimą, ir jis netrukus buvo pervestas tarnauti į kitą dalį⁵⁵.

Karininkų garbės teismui nebuvo teisingos aukštų karininkų nuo pulkininko ir generolo karinio laipsnio bylos, nors projektų buvo net dėl generolų garbės teismo. Šiam teismui kaip alternatyva veikė iš aukšto rango karininkų sudaryta speciali komisija. 1927 m. tokia komisija, kurios sudėtyje buvo gen. S. Žukauskas, generolai leitenantai P. Šniukšta, Vladas Nagius-Nagevičius, Jonas Bulota ir plk. Emilis Vimeris, svarstė gen. ltn. Kazio Ladigos (Ladygos) elgesį – viešą aukštų karininkų kritiką. Komisija, susipažinusi su parengtinio tyrimo duomenimis, nustatė, kad karininko veiksmai nesuderinami su karininko vardu ir aukštomis pareigomis, todėl buvo nuspręsta už tokius poelgius jį atleisti iš kariuomenės drausmės keliu į generalinio štabo karininkų atsargą⁵⁶. Tenka konstatuoti, kad tokių bylų buvo tik keletas.

⁵³ *Karininkų garbės teismas*, p. 13–14.

⁵⁴ Straipsnio autoriui nėra žinomas minėtojo karininko žmonos vardas.

⁵⁵ 1926 06–07 LR KAM Karo aviacijos karininkų garbės teismo vyr. ltn. M. Mačioko bylos žinios, *LCVA*, f. 929, ap. 4, b. 404, l. 54, 57–58ap, 64–65; *Krašto apsaugos ministro įsakymas Nr. 74/5*, Kaunas, 1926 m. rugpjūčio 12 d.

⁵⁶ V. Jan k a u s k a s, *Kario kelias. Generolas Kazimieras Ladiga Nepriklausomybės kovose*, Vilnius, 2004, p. 362–365.

Tačiau 1940 m. Lietuvos karinių teismų sistema buvo pakeista kita – sovietine. Remiantis dar 1939 m. sausio 17 d. Sovietų Sąjungos krašto apsaugos liaudies komisaro įsakymu, nuo 1940 m. rugsėjo 20 d. iki spalio 1 d. visose 29-ojo šaulių teritorinio korpuso dalyse turėjo įvykti rinkimai į raudonarmiečių jaunesniųjų vadų draugiškus teismus ir į vadų, politvadovų ir viršininkų draugiškus garbės teismus. Rinkimai buvo vykdomi pagal Darbininkų valstiečių Raudonosios armijos draugiškų teismų įstatus⁵⁷.

Karinė dvikova kaip galimas garbės gynimo būdas

Dvikova kaip tradicija atsirado ir formavosi dėl etinių, socialinių ir psichologinių veiksnių. Jau XIX a. teisės mokslas dvikovos institutą traktavo kaip nusikaltimą, kėsini- maši į žmogaus gyvybę ir sveikatą, kuriam kaip alternatyvą kariuomenėje stengtasi įsteigti karininkų garbės teismą. 1889 m. privalomos dvikovos buvo panaikintos Prancūzijos kariuomenėje, 1891 m. Vokietijos imperatorius Vilhelmas II uždraudė dvikovas karininkams, kurie buvo vedę arba jau kovėsi dvikovose tris kartus⁵⁸, o nuo 1897 m. dvikovų visai pradėta vengti. Netgi Rusijoje, garsėjusioje žiauriomis dvikovomis, iš 1869 m. Karinių įstatymų sąvado knygų buvo išimti straipsniai apie dvikovas. Tačiau *de facto* nekreipiant dėmesio į baudžiamuosius įstatymus, dvikovos Rusijoje išliko gana dažnos. 1894 m. Rusijos caras imperatorius Nikolajus II legalizavo dvikovą ir leido tam tikrais atvejais aiškintis santykius dėl karininko garbės įžeidimo tokiu būdu iki prasidedant Pirmajam pasauliniam karui⁵⁹. Įdomu tai, kad Rusijos kariuomenėje už garbės įžeidimą karininkas galėjo būti pažemintas į eilinius, nubaustas laisvės atėmimo bausme arba ištremtas į Kaukazą. Karininkas, atsisakęs dalyvauti dvikovoje, buvo priverstas pakeisti karinės tarnybos vietą arba išeiti į atsargą. Neretai ir pats garbės teismas nusprendavo dėl karininkų dvikovos.

Atkurtos Lietuvos Respublikos kariuomenėje dvikova⁶⁰ buvo daugiau išimtis nei taisyklė. Nebuvo populiari ginti savo garbę tokiu būdu. Prie to prisidėjo baudžiamieji įstatymai. Tačiau karinė vadovybė svarstė dvikovos legalizavimo klausimą. 1920–1921 m. KAM projektų komisijos narys plk. Janis Vitolis (Wihtol) buvo parengęs pirminį projektą – priedą prie karininkų garbės teismo sutvarkymo – „Dvikovų lietuvių kariuomenėje įstatus“⁶¹. Šis projektas, paveiktas Rusijos karinių tradicijų, taip ir nebuvo įgyvendintas ir liko popieriniame variante.

⁵⁷ *Įsakymas 29. šaulių teritoriniam korpusui Nr. 3/4, 5*, Kaunas, 1940 m. rugsėjo 6 d.

⁵⁸ *Судъ общества офицеровъ и дуэль въ войскахъ російской арміи*, сост. П. Швейковскій, Санкт-Петербургъ, 1898, с. 99.

⁵⁹ A. U r b e l i s, Dvikovė istorijos ir įstatymų šviesoje, *Mūsų žinynas*, 1930, t. XVIII, Nr. 58, p. 21–22.

⁶⁰ Dvikova – dviejų asmenų kova įžeistai garbei apginti, laikantis tam tikrų taisyklių dėl kovos vietos, laiko, distancijos, ginklų ir kitų aplinkybių.

⁶¹ 1920–1921 m. Dvikovų lietuvių kariuomenėje įstatų projektinis variantas, *LCVA*, f. 384, ap. 2, b. 159, l. 36–44.

1921 m. Lietuvos kariuomenės karininkai apklausti dėl dvikovos. Karininkai, pasisakę už, argumentavo, kad ji apsaugo karininko garbę ir orumą (nuo skundimosi tiesioginiam viršininkui ar taikos teisėjui, kuris įžeidėją nubausdavo tik vienos paros areštu arba 10 Lt bauda), teikė moralinį pasitenkinimą, nesvarbu, kaip ji būtų pasibaigusi, karininkai ir civiliai labiau gerbė karininko garbę, dėl kurios įžeidimo buvo galima net gyvybę paaukoti. Tačiau argumentai prieš buvo kitokie – dvikovą laimėdavo karininkas, geriau valdantis ginklą už priešininką ir tvirtesnis psichologiškai, pačios dvikovos dažniausiai kildavusios dėl merginų ir padauginus alkoholio. Buvo sakoma, kad karininkų „<...> pobūvis dvoktų, jei atmosferos nepraskaidrintų konfliktas. Suprantama dėl panos⁶²“. Todėl 1924 m. karinė vadovybė uždraudė dvikovas⁶³, o karininkų garbės teismai beveik nenagrinėjo bylų dėl dvikovų. Tačiau atkreipus dėmesį į nagrinėjamo laikotarpio baudžiamuosius įstatymus matyti, kad dvikovos nebuvo užmirštos ir kaip reiškinys išliko.

1918 m. priimtame ir nuolat atnaujinamame 1903 m. Baudžiamajame statute dvikovai buvo skirtas XXIV skyrius (481–488 str.)⁶⁴. Tiek civiliai, tiek kariai privalėjo laikytis statuto. Pati dvikova buvo traktuojama kaip pasikėsinimas į žmogaus gyvybę, sveikatą, valdžios įstatymų ir teisės aktų nesilaikymas. Remiantis 481 str. buvo skelbiama, kad dvikovos dalyviai baudžiami ne mažiau kaip vienerių metų paprasto kalėjimo bausme be teisių susiaurinimo. Net jei kovos dalyviai atvyko į sutartą vietą ir buvo pasirengę ginkluotai kovai – numatyta ne didesnė kaip vieno mėnesio paprasto kalėjimo bausmė. 482 str. teigė, kad už dvikovos baigtį sunkiu kūno sužalojimu arba vieno iš dalyvių mirtimi buvo baudžiama paprastu kalėjimu iki ketverių metų. Paaiškėjus, kad buvo sutarta kovoti iki mirties ir vienai iš konfliktuojančių pusių dvikovos metu žuvus – grėsė iki šešerių metų paprasto kalėjimo bausmė. Baudžiamojo statuto 483 str. nustatė iki vienerių metų bausmės dydį sekundantui už leidimą kautis iki pirmojo kraujo praliejimo. Statuto 484 ir 486 str. numatė baudžiamąją atsakomybę už dvikovos taisyklių bei sąlygų nesilaikymą. Pvz., 484 str. numatė, kad dvikovai įvykus be sekundantų, jos dalyviams skiriama iki trejų metų paprasto kalėjimo bausmė, o jei dvikova pasibaigdavo mirtimi – sunkiųjų darbų kalėjimo bausme iki ketverių metų. 486 str. buvo nurodyta, kad šalims pažeidus dvikovos sąlygas, abi šalys baudžiamos sunkiųjų darbų kalėjimo bausme iki šešerių metų. Dvikovos dalyvis buvo baudžiamas kaip įvykdęs žmogžudystę arba sunkų kūno sužalojimą, jei dvikova pasibaigdavo mirtimi arba sunkiu kūno sužalojimu. Tokiomis pat bausmėmis buvo baudžiamas asmuo, kurstęs nusižengti, siekęs pakenkti priešininkui, dvikovai ir sekundantas, leidęs nusižengti. Statuto 485 str. numatė arešto bausmę ne ilgiau kaip trims mėnesiams už valstybės tarnautojo (valdininko) iššaukimą į dvikovą dėl jo užimamų tar-

⁶² J. Pyragius, *Kovosiu, kol gyvas*, p. 28.

⁶³ A. Urbelis, Dvikovė istorijos ir įstatymų šviesoje, *Mūsų žinynas*, p. 24.

⁶⁴ *Baudžiamasis statusas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais, sudarytais iš Rusijos Senato ir Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo sprendimų bei kitų aiškinimų*, sud. M. Kavolis, S. Bieliackinas, Kaunas, 1934, p. 418–423.

nybinių pareigų. Tačiau, jei į dvikovą buvo iškvieistas valstybinės tarnybos viršininkas, kaltinamasis buvo baudžiamas ne didesne nei vienerių metų paprasto kalėjimo bausme. Statuto 487 str. taikyta vienerių metų kalėjimo bausmė už kurstymą arba sutikimą kautis ir jei pati dvikova įvykdavo. Nebuvo baudžiami tik įteikę kvietimą kautis asmenys ir kai kuriais atvejais sekundantai bei gydytojai. 488 str. minima ir kitokia dvikova, dar vadinama „amerikoniška“, kai buvo traukiami burtai – gyventi arba nusišauti, arba traukiant piliules. Kartu buvo vengiama dvikovų, kai buvo užtaisomas tik vienas pistoletas arba dvikovos pistoletais tamsiame kambaryje. Tokios dvikovos dalyviai bausti iki aštuonerių metų laisvės atėmimo bausme sunkiųjų darbų kalėjime. Net nesėkmingai bandęs nusižudyti, kurstęs ir padėjęs susitarti asmuo buvo baudžiamas tokia pat bausme⁶⁵. Tenka konstatuoti, kad dvikova traktuota kaip *malum necessarium*⁶⁶. Tačiau už dvikovos taisyklių ir sąlygų nesilaikymą buvo griežtai baudžiama, o pati veika buvo prilyginta sunkiam nusikaltimui⁶⁷.

Statuto rengėjai ne mažiau dėmesio skyrė bendram garbės gynimui. XXVIII skyrius „Apie įžeidimą“ (530–540 str.)⁶⁸ apibrėžė nusižengimus garbei, kurie buvo susiję su kito asmens pažeminimu žodžiu, veiksniu bei skelbimu viešai apie kitą asmenį žeminančių replikų. Pvz., ne veltui buvo / yra sakoma „apie mirusį gerai arba nieko“, nes statuto 530 str. numatė už neigiamą atsiliepimą apie velionį taikyti arešto arba piniginę baudą. Kitas 532 str. 4 punktą numatė paprasto kalėjimo bausmę už karinės sargybos arba visos dalies įžeidimą⁶⁹. Pažymėtina, kad statute garbės gynimas ir jos saugojimas reglamentuojamas daugiau bendrojoje plotmėje, kiek platesnį kontekstą karinės garbės institutui suteikė išimtinai kariniai baudžiamieji įstatymai.

Lietuvos karo baudžiamojo statuto antrosios dalies I skyriuje „Apie karinės pagarbos ir pavaldumo dėsnių peržengimą“ (96–112 str.) taip pat aptinkame vieną straipsnių, skirtų dvikovai. Būtent 99 str. numatė, kad karys, iškvietęs dalies viršininką „dvikaučių“ (į dvikovą – *aut. past.*) dėl su karine tarnyba susijusių aplinkybių, buvo baudžiamas pašalinimu iš kariuomenės atimant karinį laipsnį arba įkalinimu paprastame kalėjime nuo vienerių metų ir keturių mėnesių iki ketverių metų, arba pažeminimu į eilinius. Kitai konfliktuojančiai pusei priėmus tokį iššūkį – taikyta tokia pat bausmė⁷⁰. Valstybės piliečio garbę saugojo ne tik minėti įstatymų rinkiniai, bet ir aukščiausios teisinės galios aktas – Lietuvos Valstybės Konstitucija.

⁶⁵ Ten pat, p. 418–421.

⁶⁶ Iš lot. k. *malum necessarium* – neišvengiama blogybė.

⁶⁷ A. U r b e l i s, Dvikovė istorijos ir įstatymų šviesoje, *Mūsų žinynas*, p. 26.

⁶⁸ *Baudžiamasis statutas*, sud. K. Jablonskis, Kaunas, 1930, p. 177–179; *Baudžiamasis statutas su papildomaisiais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais...*, p. 460–477.

⁶⁹ *Baudžiamasis statutas*, p. 177.

⁷⁰ *Karo baudžiamasis statutas*, sud. J. Papečkys, Kaunas, 1922, p. 28–34.

Dvikovos Lietuvoje buvo uždraustos įstatymu, tačiau išliko visuomenės susidomėjimo objektu. Deja, nėra daug išlikusių duomenų apie lietuvių karininkų dvikovas. Tačiau tvirtinti, kad lietuviai kariai nedalyvavo dvikovose, negalime. Turimais duomenimis, pvz., 1917 m. Petrograde (dab. Sankt Peterburgas) poručikas Antanas Juozapavičius⁷¹ iškvietė dvikovon lenką karininką Judzentovičių už Lietuvos ir lietuvių karininkų garbės įžeidimą bei apšmeižimą. Tačiau pastarasis dvikovos išvengė pabėgdamas⁷². Karininkas A. Juozapavičius ne vieną karininką buvo iškvietęs į dvikovą. Tuo metu Rusijoje tvyrant visuotiniam politiniam pakilimui ir tarp karių paplitus tautiniam sąjūdžiui, buvo formuojami nacionaliniai daliniai. Į vieną tokių lietuviškų dalinių poručikas A. Jozapavičius kvietė lietuvių Daškevičių⁷³. Jam nesutikus tarp karininkų išplieskė konfliktas, kurio metu poručikas A. Juozapavičius metė jam po kojomis pirštinę kaip iškvietimo į dvikovą ženklą. Tačiau Daškevičius įvykio nesureikšminęs, pirštinę paspyrė, nusijuokė ir nuėjo. Poručikas A. Juozapavičius buvo parašęs pulko vadui raportą, kuriame ragino minėtąjį karininką pašalinti iš pulko kaip bailį ir negarbingą karininką, atsisakiusį kautis. Vėliau karininkas Daškevičius buvo atvykęs į Vilnių, kai buvo organizuojama Lietuvos kariuomenė, tačiau nenorėdamas dar kartą susidurti su šiuo karininku, kuris užėmė aukštas pareigas, nestojo į kariuomenę⁷⁴.

Karinės garbės klausimai ypač buvo aktualūs karininkui Jonui Galvydžiui-Bikauskui (Galvydis-Bykauskas). 1919 m. sausio pr. jis, būdamas 1-ojo pėstininkų pulko vadu, iškvietė pulko bataliono vadą krm. K. Ladigą ir kitus karininkus į dvikovą pistoletais dėl to, kad pastarieji nepakluso pulko vado įsakymui ir išreiškė nepasitenkinimą juo. Iškviešti karininkai iššūkį priėmė, tačiau apie tai sužinojusi karinė ir politinė vadovybė dvikovą atidėjo, o pulko vadą atšaukė iš užimamos vietos⁷⁵. 1920 m. improvizacinis teatras „Vilkolakis“ garsėjo aštriu vaidinimo stiliumi, grotesku, satyra, alegorija ir simbolika, pabrėžtu aktorių grimu. Aktoriai vaidino ekspromtu, improvizuodami, komiškai ir liaudiškai. Teatro režisierius buvo Antanas Sutkus, vienas iš temų parinkėjų – teisininkas Rapolas Skipitis. Į vaidinimus susirinkdavo pilna salė, nes juose buvo pašiepiami aukšti karininkai, politikai, žymūs visuomenės veikėjai. Įdomu, kad viename tokių vaidinimų „Didysis Nagas“ buvo pašieptas sanitarijos viršininkas gen. ltn. V. Nagius-Nagevičius,

⁷¹ Kitose valstybėse įgyti kariniai laipsniai (Rusijos kariuomenėje iki 1917 m. lapkričio 1 d., Vokietijos – 1918 m. lapkričio 1 d.) buvo prilyginti Lietuvos kariuomenės kariniams laipsniams. Rusijos kariuomenės poručiko karinis laipsnis buvo prilygintas Lietuvos kariuomenės vyresniojo leitenanto laipsniui, o jose išstarnautas tarnybos laikas buvo įskaičiuotas į karinės tarnybos stažą.

⁷² P. Jurgelėvičius, *Karinė garbė ir dvikovė*, *Kardas*, 1925, Nr. 4, p. 10.

⁷³ Straipsnio autoriui nėra žinimas minėto karininko vardas.

⁷⁴ J. Liotopadskis, *Laisvės ir vergijos metai*, p. 135–136.

⁷⁵ V. Jančiauskas, *Kario kelias. Generolas Kazimieras Ladiga Nepriklausomybės kovose*, p. 39; V. Voveris, *Čia mūsų žemė*, Vilnius, 2010, p. 122–123.

kuris po spektaklio buvo net iškvietęs režisierių į dvikovą⁷⁶. Tik nėra žinoma, kaip baigėsi įvykis. Tačiau tokių iškvietimų į dvikovą Lietuvos kariuomenėje buvo ir daugiau.

Apibendrinant galima konstatuoti, kad dvikova buvo vadinama vieša dviejų asmenų kova, kai įžeistasis ar suinteresuotasis asmuo apgindavo savo garbę, orumą, iškviesdamas priešininką į dvikovą. Ji galėjo įvykti kaunantis kertamuoju ginklu, remtis fizine jėga, bet dažniausiai vykdavo pistoletais iš 25 žingsnių. Nors, pvz., Rusijoje tokia dvikova buvo laikoma „nerimta“, nes buvo šaudomasi iš dešimties arba net trijų žingsnių. Jos iniciatorius tokiu būdu siekė atkeršyti, apginti save ir sužeisti savo priešininką. Pati dvikova dažnai įvykdavo dėl širdies damų ir neblaiviams. Yra žinoma, kad Vakarų Europoje ir moterys kovėsi dvikovose. Jos buvo ne tokios jau ir retos, dažnai kruvinesnės ir išradingesnės nei vyrų. Tačiau dažniausiai jos laikytos vyrų privilegija. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą Europoje į dvikovą buvo žiūrima su pagarba ir buvo laikoma leistinu būdu garbei apginti. Karininkijai buvo privalomos kariuomenės dalių tradicijos, (ne) rašytos elgesio taisyklės ir dvikovoje ceremonias. Laikui bėgant tradicijos ir pats „kariško munduro“ garbės supratimas keitėsi, tam įtakos turėjo karininkų garbės teismo atsiradimas.

Išvados. Karininko garbės gynimas buvo sąlygotas kiekvieno kario individualaus charakterio bei būdo savybių, visuotinai pripažintų elgesio ir etiketo taisyklių, vietos sąlygų, padėties valstybėje bei karinės vadovybės pozicijos, papročių, valstybės ir kariuomenės tradicijų. Karininkai nevengdavo savo garbės ginti muštynėse, teismuose ir dvikovose. Karininkija išskyrė iš visuomenės tarpo. Jos išskirtinumas suteikė pagrindą atsirasti tam tikram luominės garbės supratimui, todėl kariuomenės vadovybė ypatingą dėmesį skyrė karių tarpusavio ir santykiams su civiliais kariuomenėje arba viešojoje aplinkoje. Karininkų nusižengimus karinei garbei ir orumui iki karininkų garbės teismo atsiradimo nagrinėjo karinės dalies viršininkas, bendrosios kompetencijos arba Trečiųjų asmenų teismai.

1924 m. Lietuvos kariuomenėje buvo įsteigtas žemesniųjų ir aukštesniųjų karininkų garbės teismas, kuris rėmėsi receptuoto carinės Rusijos imperijos 1869 m. Karinių įstatymų sąvado XXIII knygos XIV skyriaus 130–175 (179) straipsniais, 1903 m. Baudžiamuoju ir 1922 m. Karo baudžiamuoju bei 1928 m. Karininkų garbės teismo statutais. Garbės teismui buvo teisingos visų karininkų / karo valdininkų iki dalies vado užimamos vietos arba iki pulkininko karinio laipsnio bylos. Teismas neteisdavo aukščiausiojo laipsnio karininkų, nes tai žemino jų autoritetą, todėl tokie įvykiai buvo svarstomi iš aukšto rango karininkų sudarytoje specialioje komisijoje. Teismas nagrinėjo už uždaru durų ne tik aktyviosios tarnybos, bet ir atsargos dimisijos karininkų, kai jie nusižengdavo dėvėdami uniformą, susijusias su karine garbe ir orumu, taurumu, papročiais ir tradicijomis bylas, bet nenagrinėjo bylų dėl karinės tarnybos ir karinio mandagumo. Karininkų garbės teismo teisiama jame posėdyje dalyvavo teismo sudėtis, kaltinamasis ir liudytojas, jame nebuvo kaltintojo, gynėjų – civilių ir karinių teisininkų. Garbės teismas galėjo

⁷⁶ K. Žukas, *Žvilgsnis į praeitį*, p. 249–250.

karininką išteisinti, pareikšti jam papeikimą arba paleisti iš karinės tarnybos. Teismo sprendimą buvo galima apskųsti tik kasacine tvarka. Jie nebuvo viešinami karinės dalies įsakymuose, bet įrašomi į nuobaudų žurnalą, o naujos karinės teisėsaugos institucijos įsteigimas leido padėti pagrindą Lietuvos Respublikos karinių teismų sistemai.

Kariuomenės formavimosi pradžioje dar buvo madinga kario profesinę garbę ginti dvikovoje. Tačiau ilgainiui ji tapo nepopuliari. KAM buvo net parengusi teisinę bazę karių dvikovai atsirasti, tačiau jau 1924 m. ji buvo uždrausta įstatymu. O nuo 1928 m. karininkų garbės teismas pradėjo tinkamai funkcionuoti ir beveik nenagrinėjo bylų dėl dvikovų.

DEFENCE OF THE SOLDIER'S HONOUR IN PRE-WAR LITHUANIA

Summary

ANDRIEJUS STOLIAROVAS

The article analyses the defence of the soldier's honour which in pre-war Lithuania was carried out by means of various permissible and impermissible techniques. The honour was defended in scuffles, duels, military and even civil trials. The army of the re-established Republic of Lithuania lacked distinctive traditions, qualified personnel and experience. The perception of the soldier's honour itself was formed on the basis of various foreign military schools. The command focused on the introduction of the officer's ethical standards of conduct as there were issues related to the officers' attitude towards the military officials and soldiers, intrigues, breach of parole, alcohol abuse, gambling, relations with women of easy virtue, etc.

Strict system of punishment and preventive articles in military press proved rather inefficient when dealing with the abovementioned problems, thus the officers' ethical issues were handed over to the newly established Military Court of Honour. The latter was formed on the basis of the articles in the digest books of military laws of the Russian Empire dating back to 1869 which were not against the effectual laws of the Republic of Lithuania, its Constitution and military organization.

Duels between officers also served as a means to defend their honour. However, they were not particularly popular as the victory was usually on the side of the officer who was more experienced in handling the weapon and psychologically stronger and the reasons for the duels were generally women and excessive alcohol consumption. Duels were forbidden by both general and military laws.

Gauta 2011 m. birželio mėn.

Andriejus Stoliarovas – istorijos magistras, Vytauto Didžiojo universiteto doktorantas. Tyrinėjimų kryptys: Lietuvos Respublikos teisės ir kariuomenės (1918–1940), lietuvių karinės-policinės struktūros formuočių (1941–1945) istorija, genocido, karo nusikaltimai ir nusikaltimai žmogiškumui Lietuvoje ir kaimyninėse teritorijose Antrojo pasaulinio karo metais.

Adresas: Vytauto Didžiojo universitetas, Istorijos katedra, K. Donelaičio g. 52, LT-44244 Kaunas.
El. paštas: andrius.stoliarovas@gmail.com